

ADONIS VELIKI SIRIJSKI PJESNIK, ZVIJEZDA 22. SAJMA KN

Pjesnici ponekad znaju biti proroci

Ja ne nudim nikakvo poslanstvo, niti poruku, samo otvaram obzor i kažem svakome tko želi da ide prema tom obzoru. Protivnik sam poruka i nisam za to da umjetnost bude sredstvo za bilo što

Davor MANDIĆ

Adonisa, sirijskog pjesnika, danas se smatra jednim od najvećih živućih pjesnika. Opravdano se ziva njegovo ime kad god se spominje sljedeće dodjeljivanje Nobelove nagrade za književnost nekome iz arapskog svijeta. Njegovih 30 pjesničkih zbirki revolucionariziralo je arapsku poeziju, gurnulo je prema modernosti što, dajako, ponekad nije nailazilo na odobravanje u matičnoj domovini, iz koje je davno morao otići da bi se od 1986. skrasio u Parizu.

Adonisa konačno i mi možemo čitati na hrvatskom jeziku, budući da ga je uoči ovogodišnjeg izdanja Sajma knjige u Istri prevela Tatjana Paić-Vukić, a objavio Sandorf. Knjiga se zove »Zrcalo sna« i retrospektivni je izbor Adonisove poezije od početaka do danas, pravi mali uvodni kompendij geneze jedne velike pjesničke priče.

MULTIKULTURALNOST

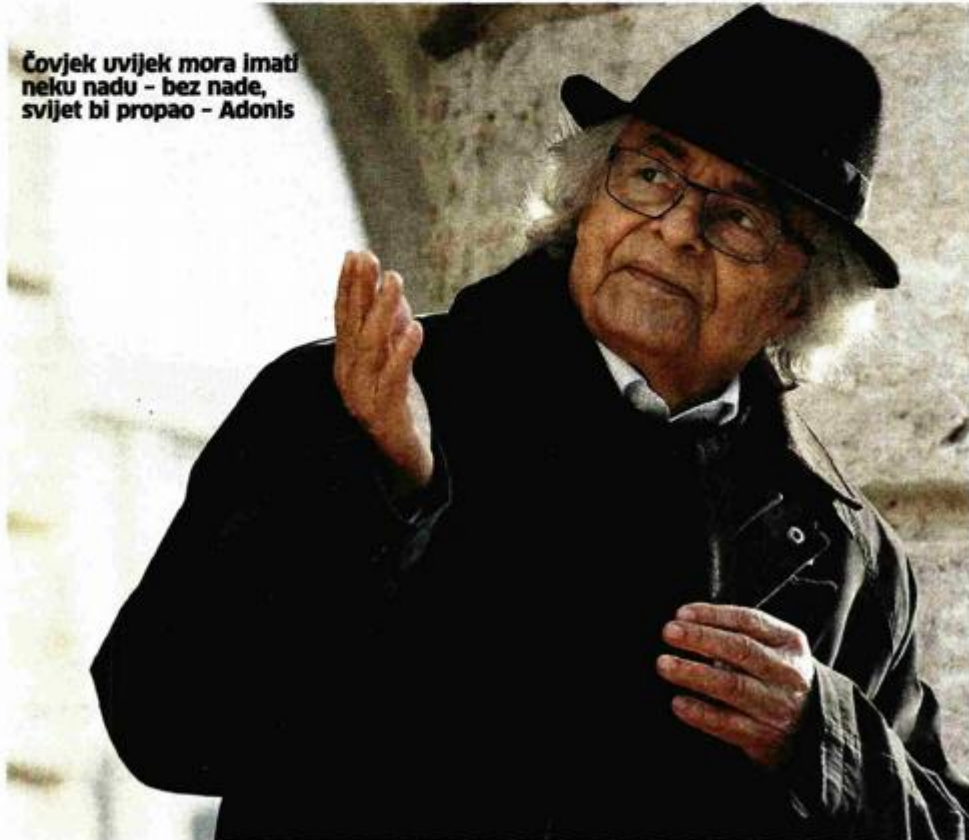
Multikulturalnost, ako je zaista poštujemo, mora upućivati na to da neka zemlja može zadržati sve svoje posebnosti. I u fizičkom i u kulturnom smislu

S Adonisom razgovaramo za njegova gostovanja u Pulju, uz svesrdnu pomoć i prevođenje Tatjane Paić-Vukić.

Kako možemo povezati vašu pjesmu »Zapad i Istok« iz zbirke »Pozornica i zrcala« iz 1968., pogotovo stihove: »Taj je zemljovid izmijenjen / jer svijet je u plamenu / Istok i Zapad sad grob su / jedan / od njegova pepela sazdan« s tvrdnjom Angele Merkel da je projekt multikulturalizma u Europi propao?

– To je samo jedno stajalište, ali mnogi na Zapadu dijele to mišljenje gospode Merkel. Dapače, smatram da je Zapad zapravo uvijek duboko u sebi imao baš takvo stajalište. U najmanju ruku prema Bliskom istoku, pokušavajući ga prisvojiti, bilo gospodarski, bilo kulturno ili vojno. Ja ne vidim, ali vi ako znate dajte mi primjer kada je Zapad pokazao da je na strani kultur-

Čovjek uvijek mora imati neku nadu – bez nade, svijet bi propao – Adonis

D. MARIUŠIĆ/PIXSELL

nog pluralizma i poštivanja Drugog.

Zanimljivo je da je ova zbirka nastala »revolucionarne« '68. godine, kada su se glasno zezivale slobode, ali je zapravo i anticipatorska jer je predviđjela današnje događaje.

– Ja se i sam pitam i čudim se kako mi je to tada palo napamet (smijeh). Ali zbog toga mogu povjerovati da pjesnici doista znaju biti proroci.

Jedinstvo ili ravnopravnost?

Možemo li unatoč svemu biti optimistični s obzirom na sve događaje kojima svjedočimo u posljednje vrijeme, u kojima baš sirijske izbjeglice u Europu čine velik dio?

– Čovjek po sebi uvijek mora imati neku nadu. Kad ne bismo imali nade, svijet bi propao. Svojedobno je

bila tendencija da se Sirija ujedini s Egiptom. Tadašnji predsjednik Sirije Šukri el-Kuvatli se povukao i predao zemlju da se ujedini s Egiptom. I jedna tako velika i važna zemlja kao Sirija postala je provincija Egipta. Naravno, nakon godinu dana Sirijci su se pobunili i razvrgnuli tu zajednicu. Željeli su imati svoj vlastiti identitet, svoju posebnost, a ne da se utope u drugome.

Kada kažete da je sudbina kulture u zbiru prijevoda, a to ste na više mjesta izjavili, uzimate li u obzir rastuću netrpeljivost? Kako vam svijet izgleda s vaše pariške adrese?

– Pitam se zašto se toliko inzistira na jedinstvu, koja je prednost jedinstva? To je samo jedno novo sredstvo vladanja za najjaču državu. Po meni je bolje da svatko ima svoj zasebni identitet i da se s drugima ophodi rav-

nopravno. Uzmimo primjer Kube, koja se nikad nije utopila u SAD-u, koja je ostala neovisna, kakve god bile okolnosti, i svoja. Pa kad govorimo o jednakosti, u nekim zemljama u Africi pisci koji pišu na francuskom postaju poznati, a oni koji pišu na materinjem jeziku su nepoznati. Na neki način jedinstvo je neka vrsta koloniziranja intelektualaca.

Ali kakvom multikulturalizmu onda treba težiti Europa?

– Ta multikulturalnost, ako je zaista poštujemo, mora upućivati na to da neka zemlja može zadržati sve svoje posebnosti. I u fizičkom i u kulturnom smislu. Ako zaista poštujemo multikulturalnost, čemu jedinstvo?

Teške europske greške

Ali mnogi ljudi u Europi dolaze i zato što u Europi nalaze etičke, pravne, humane i druge standarde koji im odgovaraju, koje u svojim društvima nemaju. Možemo ići radikalno. Kako ne razumjeti bijeg iz zemlje u kojoj se obrezuju djevojčice?

– To je točno. Da, ako Europa vjeruje u pluralizam, ona mora i obraniti tu djevojčicu. Zašto bi onda htjeli da se ona istopi u Europi? Neka je poštuje takvu kakva jest i neka je takvu brani. Ako Europa zaista vjeruje u pluralizam, zašto ne podrži Bliski istok upravo u onim aspektima u koje vjeruje:

Baštinik potrošenog svijeta

I dalje pišete i objavljujete. Što vas pogoni, za čim tragate?

– Ja sam baštinik jednog svijeta za koji smatram da u njemu ne možemo napredovati i silna mi je želja preispitati taj svijet, ponuditi nova rješenja. Ne nudim ja nikakvo poslanstvo, nikakvu poruku, samo otvaram obzor i kažem svakome tko želi, da ide prema tom obzoru. Ja sam protiv poruka i nisam za to da umjetnost bude sredstvo za bilo što. To je nešto što je vezano osobno za mene. Dok god Sunce izlazi, ono stvara svaki dan novi dan i svaki put taj dan odijeva neku drugu odjeću. Nije isti kao danas, nije isti kao sutra. Zašto i mi ljudi ne bismo bili takvi? Svako dana se probudimo i stvorimo neki novi svijet...

JIGA U PULI

Problem Bliskog istoka je i problem Europe, a ne samo arapskog svijeta – Aljoša Pužar, Adonis i prevoditeljica Tatjana Paić-Vukić

odvajanje religije od države, oslobađanje žena od vjerskih zakona, općenito borba protiv jakih vjerskih zakona... A Europa radi baš suprotno: podržava one zemlje koje toliko inzistiraju na tim negativnim aspektima. Ako si mi došao različit, moram te poštovati da ostaneš takav, a ne tjerati te da se rastopiš u meni.

Tko će biti taj arbitar koji će odrediti što iz neke kulture prihvatiti, a što odbaciti? Tko će i gdje staviti granicu pa reći obrezivanje nije u redu, ali hidžab ili burka jesu, ili nisu?

KRIZA

Danas je sva Europa podložna američkoj politici i više nije neovisna. Postoji velika kriza Europe – Europa se gotovo odriče svojih temeljnih vrijednosti

– Narod. Što se tiče Bliskog istoka, narod je taj i u narodu postoje oni koji su protiv obrezivanja i vjerskih zakona, ali Europa takvima ne pomaže. A što se tiče Europe, ona je danas na Bliskom istoku uz nazadnjačke snage, Saudijsku Arabiju, Katar, uz vjerske struje. Oni su stvorili Bin Ladena, ISIS. I umjesto da stvore napredne pokrete, stvorili su vjerske ekstremističke pokrete.

Ipak, opravdano se kaže da nije dobro kad Amerika glumi svjetskog policajca i okolo dijeli lekcije o demokraciji, a Europa pak sekundira. No na svojem terenu ona mora donijeti pravila. Što da se ovdje radi s tim kompleksom?

– Dakle u prošlosti je bilo ljevičara koji nisu bili vezani za partiju, poput Sartrea, ali danas je sva Europa podlož-

na američkoj politici i više nije neovisna. Postoji velika kriza Europe. Sada je na žalost tako da se Europa gotovo odriče svojih temeljnih vrijednosti. Francuska kao zemlja jednakosti i slobode kao da propada. I problem Bliskog istoka je problem Europe, a nije samo arapski problem. Ako pogledate odnos Europe i Arapa, a s druge strane Europu, Izrael, Tursku, naftu i plin, onda vidite da je to sve europski problem. A Amerika i Zapad su uz naftu, ne uz kulturu. Ljudi umiru kao da su niže od životinja. Kuće, gradovi se ruše, a nikom to nije važno. Oni zadržavaju naftu i plin.

Jezik unutar jezika

Za vaše rane pjesme iz ovog izbora u izdanju Sandorfa čini se da je bitan osvit – početak, vitalizam, nekad sam, nekad iz pepela, kao feniks. Ali tu je i smrt. Eros i tanatos. Što vam znači ta veza?

– U odnosima muškarca i žene naslada dolazi do vrhunca u kojem na sekundu/dvije ne znate jeste li živi ili mrtvi. Dakle u tim trenucima se ogledaju eros i tanatos. Tanatos je sin erosa. I smrt je dio života. Dakle i pjesnik dok piše teži tom spisateljskom vrhuncu, a da bi to učinio mora u svojoj glavi ubiti cenzuru i mora težiti tome da se kroz pisanje pretvori u iskru i bude dio svemira. Smrt je temelj života onako kako je i Sunce temelj života. Zamislite samo da svi umru. Nema svijeta! Ljubav je također jedan oblik smrti.

»Pjesme Mihjara Damaščanina« prijelomne su za arapsku modernu poeziju. Veze označitelja i označenog tu su labavije. Asocijativni nizovi postaju osnovna gradbena struktura. To se nastavlja i kasnije, pa je vaša poema »Grob za New York« zanimljiva kombina-

cija narativnog i asocijativnog pristupa pjesmi. Vi se u poeziji ne odričete koncepta smisla, kao neki postmodernisti, ali igrate se značenjima i asocijativnošću te ostavljate čitatelju puno prostora za upisivanje njegovih značenja, pa i smisla. Otkud taj pristup?

– Pjesnički jezik je jezik unutar jezika. Ako kažem – »Poslije kiše doći će vedrina«, ili – »Iz kiše će se otopiti vedrina«, velika je razlika. Ovo prvo svi znaju, no ovo drugo je metaforički, pjesnički jezik. I zato ne možemo reproducirati stvarnost, jer samo pisanje ju mijenja. Napisati, stvoriti, znači promijeniti, dati novu sliku stvarnosti. A arapski jezik je poseban, jezik je to koji se temelji na metafori. Metafora zapravo stvara mrežu odnosa, a onda se onaj koji čita mora napregnuti da stvori svoje slike, svoje odnose. Kad pjesnik piše na taj način, on se obraća čitatelju, kojeg smatra drugim stvarateljem, a ne primateljem.

Ali to je prilično postmodernističko razmišljanje, kojim se vi odmičete od vaše kulturološke matrice. Otkud to, otkud takav pogled?

– Imate li braće?

Imam sestru.

– Sanja li isto što i vi?

Ne.

– Ali imate istog oca, istu majku, dolazite iz iste kuće... dakle sudjelujete u istoj kulturi, ali nitko ne sanja kao onaj drugi. Pojedinaac je nevjerojatan stvaratelj. Ova kultura kakva je sada, mediji, sve se pretvara u tržište... ona ubija individualnost i posebnost u nama. Dakle trebamo se pitati kako kad netko iz Amerike ode u Indiju, ne poznaje zemlju, ne poznaje narod, a dogodi se ljubav. Otkud ta iskra koja mu se nije dogodila u njegovoj zemlji? E, upravo poezija potvrđuje tu posebnost i individualnost.

Baš zato bih se možda malo poigrao. Ima jedna posveta Baudelaireu u vašoj knjizi, a on je kao simbolist, kao uostalom i drugi simbolisti, imao svoje stalne simbole. Ja sam iz ovoga pregleda vaše poezije izdvojio četiri simbola: imamo, dakle, osvit i smrt, koje smo već spomenuli, ali tu su još i zrcalo i dojka. Što vam znače ti simboli?

– Točna i vrlo pametna zamjedba. Te riječi su... kao kad prstima opipavaš svijet, ja njima kao pjesnik osjećam svijet.